

(Lamarca), 'escarransit, flac' (*DAG.*), 'qui té arguell en sa cara i en sa roba' (Ga. Girona), i usat per saineters valencians del segle passat: «Ma qu'està llecha y arguell! Pues ella porta damunt mala polseguera», Escalante, «—No ha d'encontrar vosté un tito tan bo y gros! —Si està arguellat! Si assò deu haver patit un desmenchament molt gran!», en un de publicat el 1908. Al llarg de la frontera lingüística *arguellado* es diu a gran part d'Aragó, i entra fins a Benasc en el sentit «de constitució raquítica»: «ixo mosset ye *enarguelláu*» (Ferraz, 23).

Per a l'etimologia és orientadora la variant andalusa amb *q*: *arquellado* «escuchimizado, escurrido de carnes»: *es guapa pero muy arquellada* (Alcalá Venceslada). La vacil·lació entre *g* i *q* indica un ètímon aràbic amb *qāf*. Doncs es tractarà de *qilla* «défaut, disette, faute, manque», «médiocrité de fortune, pénurie» (Dozy, *Suppl.* II, 387), «exiguité, peu, paucité, rareté», «défaut, manque, faute, faiblesse», «pénurie», «indigence, débine, pauvreté» (Beaussier, p. 557), pertanyent a l'arrel *q-l-l* 'mancar'. D'*al-qilla*, amb dissimilació de la primera *l*, ha resultat *arguell*, sonoritzant-se el *qāf*, com passa tan sovint. Darrere un *qāf* la vocal sonava *i* molt oberta, percebuda com una *e*; la desaparició de la *-a* potser és deguda a la pronúncia de *-a* com a *-ä* (= *e*), de la pronúncia dels moriscos tardans, ben coneguda en la dels valencians del S. XVI (o es tracta d'una variant formativa aràbiga sense *-a*?). Consta que el mot aràbic ha estat en ús a Egipte, Algèria i Espanya, ací almenys com a nom d'acció del verb *qall* (*RMa.*, 512). És ben possible que aquest mot aràbic es vagi estendre bastant cap al Nord d'Espanya. En tot cas s'ha usat també en algun punt d'Àstúries (Rato).

I puix que això és així potser no ens hem de mostrar incrèduls davant la probabilitat que sigui també un arabisme d'aquest origen el basc bisc. i guip. *argal* «dèbil, flaco» (Manterola; Nav. Tomás, *HomMzPi* III, 647), cosa que obligaria a datar de molt antic l'expansió d'aqueix arabisme, que ja trobem com a sobrenom d'un navarrès Miquel Argala, c. l'a. 1226 (Mitzelena, *FoLiVa.* I, 46); no es pot pas dir que sigui inversemblant perquè Mitxelena ha assenyalat casos d'arabisme segurs, peculiars al basc; i, a primers del S. XIII, el contacte màxim de moros i navarresos, entorn de la zona tudelana, ja era un fet del passat. L'origen del mot basc queda, però, subjecte a forta reserva tenint en compte que hi ha també *elger* ~ *ergel* «tonto, imbècil», per al qual veg. Mitxelena, *FonHiVca.*, 340, i Azkue, s. v.; i de tota manera sempre resta una possibilitat que aquí se sumessin en basc un mot aborigen i un arabisme. *EntreDLle.* III, 144; *DCEC* I, 263.

DERIV.: *Arguellament. Arguellar; arguellat.*

ARGUENS, amb ARGUE, i amb ARGUE-⁵⁵ NELLs, ARGUENELL, ARGADELLS, constitueixen avui una família complexa de mots, en la qual han vingut a refundre's i confluïr el llatí vulgar *ARGANUM 'espècie de cabrestant, a manera de torn o petita grua' —provinent del grec ἄργαρον 'instrument', grec

vulgar ἄργαβα, amb article, 'els instruments'— i el llatí vulgar *ANGARIELLAE 'mena d'arreu de transport', diminutiu del llatí ANGIARIAE 'prestacions de transport', 'la mena d'arreu de cavalleries usats per a aquests transports'; el castellà ha distingit millor fins avui *angarillas* de *árgano*, mentre que el català, on *argue* (ἄργαρον) ha tingut des d'antic difusió més popular que en castellà, ha consumat més completament la formació d'un radical únic *arguens* ~ *arguenells*, ajudant encara a la combinació dels dos mots un *ERGATELLAS diminutiu del greco-latí ERGATES 'cines', que és especialment causant de les formes com *argadells*. □ 1.ª doc.: *arguens*, S. XIII; *un argue*, 1390; *arganells*, c. 1330.

En el *Consolat de Mar* «senyor de nau o de leny qui pendrà o logarà palanques o vasos o *arguens* a ops de sa nau o de son leny a traure o a varar» és el començament del cap. 188 (que porta com a títol «de palanques, vasos o *arguens* presos o logats», p. 216). És el plural del nom de l'espècie de cabrestant dita *argue*, que trobem en la forma en singular *argue*, aplicat sigui a la mar o a menesters de construcció, car el 1390, parlant d'un edifici eclesíastic, s'hi féu «aportar un *argue* de la Mar, per muntar los senys en lo bastiment» (doc. de Barcelona, CaCandi, *MischHiCat.*); apareix repetidament en el *Tirant*: «lo avisat mariner hagué fermat un *argue* en terra, vora mar, molt fort, après hagué una molt grossa gúmena e posà-la dins una barqua ab dos hòmens que voguaven, e --- ixqué en terra e liguà lo un cap de la gúmena en lo *argue* --- e posaren-se cent hòmens al *argue* e començaren molt fort a vogir —» (cap. 92, Ag. I, 322, 323). Cf. EdFontserè, *CiFiNat.*, 13.

Altament ja c. 1330 tenim *arguenell* com a nom d'un enginy que funciona a bord de la nau: «que pensassen d'armar la nau d'En --- e altra nau de les majors --- e que les encuirassen --- e que hi metessen busgons, e àncores en *arguenell*, e castells llevadissos», Muntaner, cap. 95 (ed. Casac., III, 8,8, referent a les batalles de 1283). El *DAG.* dona encara cites de *argue* i *arganells* en inventaris barcelonins de 1467, i *AlcM* de *argue* en un de 1431, etc. L'*arguenell* de Muntaner sembla un enginy potent destinat a llevar les àncores; l'*arguenell* que jo he vist a bord de les grans barques santpolenques (1930) ho era molt menys, però és fixava (com potser aquell) en un forat de l'orla, en forma d'un pal forcat vertical, amb una politja entre els dos brancs, i servia per hissar les sirgues. El primitiu *argue* ha anat seguint viu amb usos diversos, canviat de vegades en femení: «*arga*: ergate, -es», OPou, *ThPu.*, 71; «la campana --- se comensà a pujar ab la ajuda de dos o tres *argas* y hòmens --- descansada a la vora del campanar, fins --- que se féu córrer fins al mitg del campanar per pujarla també ab una o més *argas* y guarnintla en aquella gran jàssara --- ab la ajuda de un *arga* y hòmens ---», B. de Maldà, *Excursions*, p. 156. A Manacor l'*arga* constitueix una part d'una premsa de cera (*BDLC* XIII, 3).

És sabut que com a nom de l'enginy de moure grans pesos, *argue* prové del ll. vg. *ARGANUM que es